

Да ли је БиХ потребна друга дејтонска конференција?

Пише: Стивен Мејер
недеља, 14 март 2010 22:51

Мастило једва да се осушило на Дејтонском споразуму из 1995. године када су почели да се појављују позиви за другу "дејтонску конференцију" ради комплетирања транзиције БиХ из нефункционалног ратом разореног дворишта "међународне заједнице" у животну, стабилну, мултиетничку демократију слободног предузетништва.

На примјер, већ у септембру 1996. године амбасадор Ричард Холбрук, главни архитекта Дејтонског споразума, изјавио је да је друга конференција неопходна за "јачање" овог споразума.

У другом примјеру, на десету годишњицу споразума, иако је било свеопштих честитања на "успјеху" Дејтонског споразума, многи званичници у Европи и САД видјели су потребу да сазову још једну конференцију по угледу на Дејтон ради консолидације "користи" од споразума из 1995. године и да би БиХ подигли на виши ниво.

У најновије вријеме, у марту 2009. године, Међународна кризна група објавила је процјену о БиХ и, иако није конкретно позвала на сазивање друге дејтонске конференције, предложила је серију суштинских препорука с циљем да се превазиђу заостали проблеми и БиХ уведе у европску породицу потпуно функционалних држава.

Стара парадигма

Ово су само три примјера прилично устаљених позива од 1995. године да се сазове друга дејтонска конференција ради "поправљања" озбиљних и сталних проблема.

Ови позиви су током година показали два главна феномена. Прво, они указују на чињеницу да је Дејтонски споразум из 1995. године био монументални неуспјех у успостављању услова неопходних за гарантовање одрживе, модерне, демократске, мултиетничке државе слободног предузетништва.

Да ли је БиХ потребна друга дејтонска конференција?

Пише: Стивен Мејер
недеља, 14 март 2010 22:51

Истини за вољу, дејтонски процес је окончао рат у БиХ. Али, није успио у покушају да изгради неопходне друштвене, економске и политичке услове неопходне за успостављање широко прихваћене политичке заједнице. А, што је најважније за БиХ, то је значило да дејтонски процес није био у стању да споји три етничке групе у било какав облик онога што је Бенедикт Андерсон елоквентно назвао "измишљеном заједницом" (Измишљене заједнице: Рефлексије поријекла и ширење национализма, 1983).

Дејтонски споразум није успио у двије важне, специфичне тачке које Андерсон описује. Прво, велика већина становника БиХ не прихвата да је држава ограничена - да постоје признате границе изван којих постоје друге, различите државе. Друго, они не прихватају да је БиХ суверена - да се у праву и пракси БиХ подудара са општеприхваћеним границама. Једноставно речено, за превише грађана БиХ, границе и суверенитет се не поклапају са оним што Дејтонски споразум дефинише као државу.

Друго, позиви током година да се одржи "други Дејтон" одраз су одлучности и самодеофинисане одговорности "међународне заједнице" (у стварности САД и неколико европских држава) да одрже процес контроле и управљања друштвеним, политичким и економским процесима у БиХ. Ова одлучност одређеног броја утицајних држава, еуфемистично названих "међународном заједницом", заснована је на традиционалној парадигми о томе како политичка заједница мора да буде конструисана.

То је парадигма изграђена на чврстом увјерењу да само мањи број великих сила - првенствено САД - посједује знање, мудрост, снагу и средства за одређивање начина на који политичке заједнице морају да буду установљене уколико желе да буду успјешне и оцијењене као легитимне. То је парадигма која се односи на интерес "великих сила" да буду веома широко схваћене и да буду супериорне у односу на интересе мањих снага, над којима су доминантне. Кроз већи дио савремене историје - најмање од 15. вијека - Запад је оправдао доминацију великог дијела планете кроз стару парадигму. Посебно на Балкану ова доминација је почела колапсом хрватске и српске средњовјековне империје у 12. односно 14. вијеку, и наставила се уз неколико прекида до данас.

Консеквентно, током вијекова Балкан је постао империјално игралиште не зато што су велике силе биле заинтересоване за регион суи генерис, него зато што је он постао раскрсница неколико сила које су се међусобно надметале.

Берлински конгрес, који је сазвао њемачки канцелар Бизмарк 1878. године, поставља

Да ли је БиХ потребна друга дејтонска конференција?

Пише: Стивен Мејер
недеља, 14 март 2010 22:51

стандарде савремене империјалне доминације над Балканом у складу са интересима империјалних сила, без обзира на утицај који то има на сам Балкан. Иако се суштински разликују, Дејтонски споразум из 1995. године савршено прати логику и утицај Берлинског конгреса.

Бреме одговорности није само на великим империјалним силама, односно међународној заједници. Како вријеме пролази, народи и лидери на Балкану постају саучесници у савременој парадигми.

Иако она има коријене постепеног развоја недуго након средњег вијека, стара парадигма је почела да улази дубоко у психу Балкана послје индустријске револуције и француске револуције, које су заједно дефинисале "савременост" након првог квартала 19. вијека. Порука - коју су пренијеле Балкану велике силе са сјеверозапада Европе, а ускоро и САД - јесте да за истинску савременост која вас убраја у редове најпризнатијих држава свака земља треба да потпуно прихвати бенефиције ове двије револуције.

Заједно са остатком источне и централне Европе Балкан се борио да достигне задати ниво савремености. Али, колико год се трудио, Балкан никада није био ни близу одређене границе - ни политички, нити економски. Упркос неким варијацијама у степену развоја, балканске државе и даље су таоци двије утицајне снаге - актуелне доминације страних сила и њихове склоности да управљају саморањавањем.

Обнова старе парадигме

Током деведесетих, Балкан је посто појединачно најважнија област спољне политике Клинтонове администрације. Иако је Клиптонова администрација била успјешна у окончању ужасног рата у БиХ, имала је потешкоћа, као и много пута у прошлости, да дизајнира и наметне политичко рјешење у региону.

Иако је Дејтонски споразум био прекретница за невиност Клиптонове администрације, њен неуспјех у региону допринио је сијању сјемена економског и политичког неуспјеха Балкана, као и заосталости овог региона. Клиптонова администрација извукла се одласком са функције, а Балкан је изблиједио из свијести америчке спољне политике, не зато што је остварен успјех, него зато што су се појавила много важнија питања и

Да ли је БиХ потребна друга дејтонска конференција?

Пише: Стивен Мејер
недеља, 14 март 2010 22:51

приоритети за Бушову администрацију.

Бушова администрација одлучила је на почетку свог мандата да ће се САД повући са Балкана и предати то питање Европљанима у највећој могућој мјери. Бушова администрација није одлучила да ово учини из разлога што је одбацила стару парадигму у корист неког новог, надахнутог правца дјеловања, већ стога што се осјећала обавезном да примијени стару парадигму на неком другом мјесту.

Са завршетком Бушове администрације и доласком Обамине администрације Балкан се вратио у агенду америчке спољне политике. Балкан је постао остатак Клинтонове ере. Балкан је генерално, а БиХ нарочито, форсиран као питање од стране Бијеле куће, а још више од стране виших нивоа "новог Стејт департамента".

Осим тога, Балкан је постао обновљени приоритет међу неколико водећих политичара у западној Европи и међу неколико аналитичких и политичких група у САД. Они брину што БиХ пропада и што не биљежи неопходни напредак према одрживој земљи, стабилној демократији и мултиетничкој држави слободног предузетништва каква је тако живахно плесала у њиховим имагинацијама када је закључен Дејтонски споразум.

Према њиховим тврдњама, БиХ је показивала "сталан напредак" прије 2006. године. Реформе, наводе заговорници ове тезе, стално су напредовале – судска и пореска реформа постале су реалност, обавјештајна и безбједносна реформа су спроведене, закључене су двије рунде реформе система одбране, реформа полиције напредује, а реформа Устава, нарочито у области људских права, зацементирана је.

Од тада, међутим, реформе не само да су обустављене, него је БиХ "опасно назадовала". Ситуација је, према овим самопроглашеним спасиоцима БиХ, постала критична. БиХ је у опасности да склизне у хаос и на крају се распадне.

А, зашто се ово дешава? Према овим, самопроглашеним спасиоцима БиХ, за то постоје два основна разлога. Прво, они приписују кривицу Бушовој администрацији због њеног генералног занемаривања Балкана, а нарочито БиХ. Друго и можда важније, они тврде да је омануло локално руководство. Они нарочито окривљују премијера РС Милорада Додика и, у мањој мјери, Хариса Силајџића, бошњачког члана трочланог Предсједништва

Да ли је БиХ потребна друга дејтонска конференција?

Пише: Стивен Мејер
недеља, 14 март 2010 22:51

БиХ. Западни званичници сматрају да Додик (нарочито) и Силајџић воде политике које снажно фаворизују њихове народе, а не БиХ као цјелину.

С тим у вези, ова комбинација државних званичника (углавном у Обаминој администрацији) и њихових блиских савезничких кохорти у аналитичким групама вјерују да је неопходно надоградити чврсте реформе за које вјерују да су постојале током "позитивног" развоја БиХ до 2006. године и поново је утврде прије него што буде "сувише касно". Али, ова група је заслијепљена сопственом ароганцијом и неразумијевањем БиХ, Балкана и шире реалности међународне политике.

У стварности, међутим, не постоји рационалан аргумент за поновни већи ангажман САД у БиХ (или на Балкану). Не постоје важни амерички интереси који су угрожени на Балкану, иако се Обамина администрација суочава са хаосом збуњујућих и обимних проблема да другим мјестима, који имају виталан интерес за САД. Осим тога, аргумент да је постојао сталан напредак прије 2006. године је фантазија колективне, уображене и лицемјерне имагинације.

Свакако, постоји структурна промјена, али нове, централизоване структуре БиХ су маштарија. Структуре значе веома мало. Власт је увијек почивала на етничким заједницама. Руководство у БиХ увијек су веома вјешто причали америчким и осталим западним званичницима оно што су жељели да чују, а стварност је била другачија. Укратко, реформе су биле тријумф форме над суштином. То су били шупљи, лажни покушаји да се створи привид промјена, када их у стварности није било.

За западне заговорнике интервенције, бремене неуспјеха у БиХ почива искључиво на леђима руководства у БиХ. Ови лидери, тврде они, нису успјели да озбиљно схвате напоре архитеката Дејтона и доживјели су мизеран неуспјех, барем након 2006. године, у примјени плана који би од БиХ направио врхунски примјер животне мултиетничке демократије.

Истина је, међутим, да је БиХ "пропала" и да неуспјех почива искључиво на леђима западних заговорника ових идеја. Кључни разлог неуспјеха је у њима самима и њиховој погрешно вођеној, неприкладној политици која је покренута током деведесетих година двадесетог вијека.

Да ли је БиХ потребна друга дејтонска конференција?

Пише: Стивен Мејер
недеља, 14 март 2010 22:51

Неуспјех БиХ нема ништа с тим што су Бушова администрација или локално руководство занемарили ову земљу. Неуспјех је повезан са арогантном неспособношћу, или одбијањем да се схвати природа етничке политике, да се погрешно процијени оно што је неопходно за успостављање савремене политичке заједнице, да се пропусти чињеница да се самоопредјељење не може угушити диктатом и да је рјешавање југословенског питања "комад по комад", умјесто да се пажња усмјери на регион као цјелину - био рецепт за катастрофу.

У завршној анализи, за оне који се залажу за поновни снажан амерички ангажман у БиХ (и на Балкану), сама БиХ (и Балкан) није никада била суштина. За њих, суштина је снажна нит америчког империјализма и изузетности, снага да се утиче на судбине. Случај БиХ постао је, за многе од њих, начин да испуне личне и психолошке потребе прерушене у националне интересе.

(Не тако) Нова парадигма

Једноставно речено, БиХ није потребна нова дејтонска конференција, нити било шта издалека налик на њу. Јачање овог аргумента је простије тумачење старе парадигме империјалистичке интервенције, која је давно превазишла своју корисност у свијету глобализације из 21. вијека.

У свијету у коме се економске, социјалне и политичке структуре брзо мијењају, више није изводљиво да се само одреди природа политичке заједнице за друге. Нарочито је неприкладно ако велика сила, попут САД, покушава да "диктира" или чак прописује облик и суштину економске, друштвене и политичке организације и интеракције, као што је Балкан, који за њу има минималан национални интерес.

Умјесто тога, САД и велике силе западне Европе треба да прихвате нову парадигму, која, у ствари, и није тако нова. У свијету који се развија, више неће постојати један прихватљив, легитиман начин организовања заједница, ради остварења интереса и изражавања идеологије.

Држава ће наставити да доминира формом политичке организације, али ће је све озбиљнији конкуренти бити други модели организовања – недржавни играчи који

Да ли је БиХ потребна друга дејтонска конференција?

Пише: Стивен Мејер
недеља, 14 март 2010 22:51

доносе равнотежу на глобалном игралишту тиме што постају легитимни и ауторитативни органи политичког, друштвеног и економског изражавања.

У савременом свијету, ова реалност је показатељ новог разумијевања самоопредјељења и самоактуелизације. То нису нови принципи, али у прошлости су скоро увијек били исказани стварањем нове државе или њеним реформисањем заснованим на некој врсти заједничког материјалног, културног или идеолошког интереса.

Иако ће се изражавање самоопредјељења и самоактуелизације наставити на овај начин и у будућности, све више ће се заједнице формирати дуж пословних, културних, етничких, вјерских, војних и других линија. Иако је то понекад контроверзно и отворено за различите интерпретације, инструкција за принцип "супсидијарности" чврсто је уграђена у закон ЕУ (погледати Европску повељу локалне самоуправе и Споразум из Мастрихта из 1992. године).

Да би савремене "велике силе" прихватиле нову парадигму која повезује самоопредјељење, самоактуелизацију и супсидијарност биће потребно да се догоди промјена у наступу и политици, која је мало вјероватна, али која се може наметнути развојем околности. У сваком случају, такво прихватање захтијеваће признање да су политика запада на Балкану у прошлости доживјела неуспјех и да је неизбежан нови приступ.

За БиХ је минимум елиминација Канцеларије високог представника (ОХР), укључујући бонска овлаштења, као и Савјета за провођење мира (ПИК) до краја 2009. године. Нарочито су ове двије канцеларије остаци чврстог и често репресивног терета за локални саморазвој.

Наравно, ОХР и ПИК себе виде као просвијећене гаранте мирне транзиције у успјешну државотворност БиХ. Али, пошто нема рата, реалности је ближе супротно, зато што ове организације обуздавају локалне стране да се нагоде. Њихово даље постојање охрабрује околишање локалних власти или је изговор за непристајање на проналажење искрених области компромиса, договора или неслагања.

Свакако, лидери у Вашингтону, заједно са онима у сваком другом главном граду, схватају

Да ли је БиХ потребна друга дејтонска конференција?

Пише: Стивен Мејер
недеља, 14 март 2010 22:51

на интелектуалном нивоу да је ера Хладног рата прошла и утопила се у глобализацију, у свијет који је настао после 11. септембра. Али, зато што то значи да је америчка хегемонија прошла и да је свијет сада знатно више издијељен, реално прихватање од стране западних политичких моћника је веома тешко, а истинске промјене толико отежане да је скоро немогуће. Нарочито је тешко за оне који су политички сазрели у вријеме Хладног рата и који су навикли на америчку доминацију.

Без обзира на то да ли амерички и неки европски творци политике могу да остваре транзицију у свијет који настаје, важно је да остали не прихвате увјерење у америчку доминантност и хегемонију која више не постоји. Заиста, неопходно је да политички лидери региона, нарочито у БиХ, обуздају амерички утицај и много одређеније испоље сопствено лидерство

Иронично, једино мјесто гдје се то тренутно дешава је РС. Барем за сада, руководство РС, а посебно Милорад Додик, показали су храброст, истрајност и интелигенцију да инсистирају да локални лидери и грађани преузму одговорност за своју будућност. Иако су напори Додика и осталих лидера СНСД-а далеко од савршених, они барем покушавају да одреде курс БиХ и њених конститутивних дијелова који чине локалне материјалне интересе и идеологије и не подлијежу диктату америчких и европских моћника. Руководство СНСД-а прихватило је савјет бошњачког лидера Сулејмана Тихића и окончало "филозофију жртве и самосажалења" која преовладава међу БиХ и балканским руководиоцима од распада Југославије и практично јача доминацију Запада.

Уколико овај експеримент локалне контроле и доношења одлука - који је прилично конзистентан са политиком субвенционисања ЕУ - буде настављен, а локалци добију стварну и трајну контролу над политичким процесом, биће неопходно да РС настави руковођење. Да би то постигли, лидери РС морају да:

- Убрзају прудски процес, не зато што ће то нужно довести до споразума о структури и функционисању политичке заједнице, него зато што то овлашћује и јача лидере и грађане региона да преузму контролу над својим животима. На крају, прудски процес, или нешто попут њега, ће пренијети одговорност на локалне власти и неће им омогућити да "приписују" кривицу спољним снагама због било каквог недостатка "напретка" у региону. Стварна уставна промјена ће доћи само као резултат исхода једног таквог процеса.

Да ли је БиХ потребна друга дејтонска конференција?

Пише: Стивен Мејер
недеља, 14 март 2010 22:51

- Као дио процеса локалног самосталног преузимања овлаштења, лидери и грађани РС треба да инсистирају на елиминацији ОХР-а, бонских овлаштења и ПИК-а до краја 2009. године. Ово су остаци политике контроле и уображености чија је корисност давно провазиђена.

- Прошире обим међународних контаката. Иако је одјек Хладног рата још присутан на западу, нарочито у САД, то не треба да утиче на начин на који РС структурише своје међународне контакте. Свакако треба тежити ка снажном и здравом односу са ЕУ и евентуалном чланству у ЕУ, какву год политичку заједницу конструишу локални лидери и грађани. Такође је неопходно да РС прошири своје дипломатске, културне, безбједносне и нарочито економске односе са многим другим областима. Ово прије свега значи да РС треба да тежи проширењу кредитне линије са Русијом и интензивно испита могућност кредитних линија и директних инвестиција на другим мјестима, попут Кине, Бразила, Ирана, итд.

- Прошири и побољша алате за заштиту своје финансијске имовине и заложи се за кориштење финансијске имовине као полуге у БиХ и широм Балкана. На примјер, могло би да буде корисно да прошири своје финансијске односе са хрватском заједницом ради јачања политичких веза, посебно како се буде ширио прудски процес. Такође би било корисно да се испита проширење веза, нарочито економских, са српском заједницом сјеверно од Ибра, на Косову, у покушају да се оствари међусобна подршка.

- Прошири полицијске снаге Министарства унутрашњих послова ради боље заштите народа и имовине РС. То мора бити јасно схваћено као дефанзивна мјера, а не као начин за припрему офанзивних операција.

- Испита могућност проширења односа са Србијом, што је сасвим у складу са Чланом 4. Дејтонског споразума. Званичници РС посебно треба да почну озбиљније да испитују могућности за развојне пројекте прекограничне економске сарадње, зајмове и директне инвестиције. С тим у вези, било би корисно испитати изгардњу прекограничног економског органа.

- Коначно, власти РС треба да у најскорије вријеме успоставе снажан, вишестран однос са једном америчком (а можда и британском) фирмом за односе са јавношћу. Циљ би био да се интереси РС промовишу много више него до сада. Таква фирма треба да ради за интересе РС у Конгресу, са обје велике политичке странке, Обаином администрацијом,

Да ли је БиХ потребна друга дејтонска конференција?

Пише: Стивен Мејер
недеља, 14 март 2010 22:51

америчким невладиним сектором и америчком привредом. Не само да такви напори треба да буду усмјерени на изградњу политичке подршке за РС, него је потребно да помогну у развоју пословних и економских веза.

Закључак

Вријеме је за потенцијално важну промјену на Балкану гледано генерално, а нарочито у БиХ и РС. Ово је можда најважнији тренутак од склапања Дејтонског споразума 1995. године. Постоје два важна разлога за то.

Прво, промјена у администрацији у Вашингтону поново је вратила Балкан, а нарочито БиХ, у америчку агенду. У Вашингтону постоје они који желе да врате стару парадигму, али у Вашингтону постоје и људи који увиђају неопходност да политичке заједнице на Балкану саме одреде своју будућност. Посјета потпредсједника Бајдена региону у мају 2009. године послала је мјешовите сигнале. Он је говорио о новом америчком интересу у региону, а само његово присуство појачало је наду у нове америчке иницијативе, али је такође појачало и потребу да лидери и грађани Балкана сами зацртају свој курс. Стара изрека каже "Ђаво се крије у детаљима". Региону би много боље било када би Обамина администрација држала руке даље од њега и када би тешку руку империјалног утицаја замијенила просвијећена рука уздржаности.

Друга важна одредница биће да ли ће лидери и грађани региона преузети иницијативу и практично пратити руковођење РС и почети снажније да граде своје судбине.

Извор и превод: Срна, 17, 18. и 19. фебруар 2010.